

Луцков В'ячеслав Олегович,

аспірант 3-го року навчання кафедри конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія» (м. Одеса, вул. Академічна, 2), тел.: (095) 437-44-80, e-mail: volutskov@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2333-5853>.

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ ПЕТИЦІЇ ЯК ФОРМИ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ УЧАСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ У ЗДІЙСНЕННІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. В роботі розглядається практика застосування інституту електронної петиції як форми безпосередньої участі територіальної громади у здійсненні місцевого самоврядування на території України. Автором виділено такі позитивні прояви інституту електронної петиції як: можливість у дистанційному електронному форматі звернути увагу влади на певні проблеми місцевого значення, що потребують вирішення; гнучкість з точки зору охоплення питань, щодо яких може бути створена електронна петиція; можливість публічно дізнатись офіційну позицію місцевої влади щодо того чи іншого питання місцевого значення; можливість отримати відповідь на електронну петицію як на звернення громадян у разі, якщо вона не набрала необхідну кількість голосів.

Серед негативних боків електронної петиції автор називає відносно невеликі шанси на реальне вирішення питання місцевого через електронну петицію; необхідність відповідного технічного забезпечення.

Також автор вказує на особливості функціонування інституту електронних петицій у різних територіальних громадах, спричинені регулюванням на місцевому рівні, зокрема, щодо умов, які висуваються до тексту петиції, термінів на збори підписів, кількості необхідних підписів. Автор вказує на відсутність у більшості територіальних громад відкритої детальної статистики поданих електронних петицій.

Як результат, автор надає пропозиції для подолання негативів практики функціонування інституту електронної петиції як форми безпосередньої участі територіальної громади у здійсненні місцевого самоврядування в Україні.

Ключові слова: електронна петиція, муніципальне самоврядування, форми безпосередньої участі територіальної громади у здійсненні місцевого самоврядування, територіальна громада, Україна

Lutskov Viacheslav Olegovich,

PhD student of the 3rd year of study in the Department of Constitutional Law of the National University «Odessa Law Academy», (Odessa, Akademichna street, 2), tel: (095) 437-44-80, e-mail: volutskov@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2333-5853>.

THE PRACTICE OF USING OF THE ELECTRONIC PETITION AS A FORM OF DIRECT PARTICIPATION OF LOCAL COMMUNITY IN THE LOCAL SELF-GOVERNMENT IN UKRAINE

Abstract. The article considers the practice of using of the institute of electronic petition as a form of direct participation of the local community in the local self-government in Ukraine. The author highlights such positive sides of the institute of electronic petition as: the opportunity to draw the local authorities' attention to certain local issues that need to be solved; flexibility of topics of issues on which an electronic petition can be created; opportunity to publicly learn the official position of local authorities on a particular issue of local importance; the opportunity to receive an answer to the electronic petition as an appeal of citizens if petition did not receive the required number of votes.

Among the negative aspects of the e-petition, the author mentions relatively small chances for a real solution of the local issue through the e-petition; the need for appropriate technical support.

The author also points out the peculiarities of the functioning of the institute of electronic petitions in different local communities, caused by regulation at the local level. It includes the conditions for the text of the petition, the timing of collecting signatures and quantity of required signatures. The author points out the lack of open detailed statistics of submitted electronic petitions in most local communities.

As a result, the author provides suggestions for overcoming the negatives of the practice of functioning of the institution of electronic petition as a form of direct participation of the local community in the local self-government in Ukraine.

Key words: electronic petition, local self-government, form of direct participation of the local community in the local self-government, local community, Ukraine.

Постановка проблеми. Інститут електронної петиції функціонує в Україні протягом понад п'яти років і за цей час вже встиг себе продемонструвати як з позитивних, так і негативних боків. Особливо цікавою є практика застосування цього інституту як форми безпосередньої участі територіальної громади у здійсненні місцевого самоврядування – через різноманіття умов подання електронних петицій, тематику питань, що порушуються в електронних петиціях та розмірі впливу петицій на вирішення питань місцевого значення.

Разом з тим, у вітчизняній науці функціонування електронної петиції як форми безпосередньої участі територіальної громади є малодослідженим, що робить тему дослідження актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інститут електронної петиції досліджувався такими вченими-правниками: А. Барікової, В. Головка, С. Деревянко, Л. Дончака, С. Закірової, О. Колесникова, А. Крижановської, О. Лукашевої, А. Мезенцева, В. Решоти, Я. Собків, Б. Страшун, К. Шустрової та інших. Разом з тим, питання функціонування електронної петиції саме як форми безпосередньої участі територіальної громади у здійсненні місцевого самоврядування в Україні залишається малодослідженим.

Мета статті. Метою статті є дослідження електронної петиції як форми безпосередньої участі територіальної громади у здійсненні місцевого самоврядування в Україні, виділення її позитивних та негативних боків. Крім цього стаття має на меті виділення особливостей функціонування інституту електронних петицій у різних

територіальних громадах та надання пропозицій для вдосконалення реалізації цього інституту.

Виклад основного матеріалу. Згідно з ч.3 ст.5 Закону України «Про звернення громадян» електронна петиція «є особливою формою колективного звернення громадян до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України або органу місцевого самоврядування» [1].

В територіальних громадах України електронні петиції використовуються як спроби звернути увагу місцевої влади на певні питання місцевого значення, однак ефективність цього інституту залишається неоднозначною в різних територіальних громадах, зокрема й через різний обсяг регулювання з боку органів місцевого самоврядування.

Однак загалом до позитивних та негативних боків електронної петиції можна віднести декілька наступних рис.

Як показує практика, до позитивних боків електронної петиції можна віднести те, що вона здатна у дистанційному електронному форматі звернути увагу влади на певні проблеми місцевого значення, що потребують вирішення. Так, у петиціях до місцевої влади часто пропонують конкретні зміни до інфраструктури населених пунктів, порядку функціонування громадського транспорту, навчальних та спортивних закладів тощо [2,3]. З точки зору членів територіальної громади, які вже зареєструвались на відповідних сервісах і мають відповідні технічні можливості, підтримувати електронні петиції зручніше, ніж, наприклад, приходити на конкретний час громадських слухань.

Також електронні петиції є гнучкими з точки зору охоплення питань, щодо яких може бути створена електронна петиція – законодавство встановлює ряд тем, щодо яких електронна петиція не може подаватись, а не конкретний перелік питань, щодо яких петиції мають стосуватись.

Так, в Законі України «Про звернення громадян» значиться, що «електронна петиція не може містити заклики до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганду війни, насильства, жорстокості, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, заклики до вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини» [1]. Разом з тим, органи місцевого самоврядування та їх виконавчі органи самостійно часто встановлюють додаткові вимоги.

Наприклад, в Положенні про порядок подання та розгляду електронних петицій до Київської міської ради вказується, що електронна петиція «не може містити заклики до посягання на права і законні інтереси громадян, а також інформацію, яка містить ненормативну лексику, матеріали та висловлювання, які містять передвиборчу агітацію, рекламу товарів, робіт та послуг, а також конфіденційну інформацію щодо третіх осіб». Разом з тим, вказується, що питання, порушені в петиції повинні стосуватись питань, які відносяться до компетенції Київської міської радих [4]. Ряд інших обмежень діє і в інших населених пунктах України. У випадку, якщо зазначені умови порушені, петицію можуть не оприлюднити для збору підписів. Разом з тим, як вірно зазначає Олексій Колесников, застосування на практиці

всіх цих положень із додатковими вимогами до петицій є неправомірним, хоча й подекуди доцільним. «У статті 19 Конституції України вказується, що органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. А це означає, що відмовити громадянам в оприлюдненні петиції можна лише з підстав та в порядку, які передбачені законодавством, в той час, як правом встановлювати додаткові вимоги до петицій місцеві ради не наділені. Тому відмова в оприлюдненні петиції на підставі її невідповідності вимогам місцевих нормативно-правових актів, по суті, є незаконною» [5].

Також електронна петиція дає можливість публічно дізнатись офіційну позицію місцевої влади щодо того чи іншого питання місцевого значення, що може допомогти привернути увагу громадськості як до такої проблеми, так і до шляхів її вирішення.

Крім цього, електронна петиція, яка в установлений строк не набрала необхідної кількості голосів на її підтримку, після завершення строку збору підписів на її підтримку розглядається як звернення громадян, тож автор електронної петиції має отримати на неї відповідь в установлений законом строк, щоправда, вже не публічну [1].

До негативних боків електронної петиції можна віднести, по-перше, відносно невеликі шанси на реальне вирішення питання місцевого значення через електронну петицію. Так, більшість оприлюднених до місцевих рад петицій не набирають необхідної кількості голосів і розглядаються як

звичайні звернення [2,3]. До прикладу, один із найменших відсотків петицій, які зібрали необхідні голоси, зафіксований серед петицій до Київської міської ради – всього 0,87% (57/6527) станом на 7 грудня 2021 року [6]. Однак навіть у випадку, якщо петиція зібрала необхідну кількість голосів, у відповіді місцева влада в більшості територіальних громад переважно не ініціює певних дій через подану петицію. Головними причинами відмов на електронні петиції виступають економічний (відсутність передбачених коштів на реалізацію електронних петицій, економічна не вигідність тощо) та стратегічний фактори (наявність затверджених планів та прийнятих нормативно-правових документів, яким суперечать пропозиції в електронній петиції) [2,3]. Зрештою, електронна петиція до органів місцевого самоврядування як особлива форма колективного звернення громадян має консультативний характер.

Другий недолік електронної петиції впливає саме з необхідності технічного забезпечення – не лише для членів територіальних громад (відповідні пристрої, з яких можна проголосувати за петицію, доступ в інтернет, можливості для ідентифікації), але й органів місцевого самоврядування. Так, у Законі України «Про звернення громадян» значиться, що «громадяни можуть звернутися до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування з електронними петиціями через офіційний веб-сайт органу, якому вона адресована, або веб-сайт громадського об'єднання, яке здійснює збір підписів на підтримку електронної петиції» [1]. Однак навіть через понад 5 років після появи інституту електронної петиції не у всіх ор-

ганах місцевого самоврядування (особливо на рівні територіальних громад) є технічна можливість подати петицію через відповідний сайт, наприклад, місцевої ради чи відповідного сервісу для створення електронних петицій (EDEM, петиції на базі gromada.org.ua тощо) [2,3]. Відтак, право членів територіальних громад подати таку петицію до органів місцевого самоврядування порушується.

Також певною особливістю, що має як позитивні, так і негативні боки, є можливість органів місцевого самоврядування самостійно встановлювати окремі умови для функціонування електронної петиції як форми безпосередньої участі територіальної громади у здійсненні місцевого самоврядування.

Так, наприклад, окремі територіальні громади (наприклад, у Запоріжжі) передбачають створення петицій як через офіційний місцевої влади, так і веб-сайт громадського об'єднання, яке здійснює збір підписів на підтримку електронної петиції [7]. Інші (наприклад, у Харкові) передбачають можливість виключно для створення та оприлюднення на офіційному сайті органів місцевого самоврядування [8]. В третьому варіанті (наприклад, у Тернополі) можна подавати петиції виключно через веб-сайт громадського об'єднання, яке здійснює збір підписів на підтримку електронної петиції [9].

Також існують різні підходи і до перевірки петицій перед їхнім оприлюдненням. Так, наприклад, після створення петиції до Полтавської обласної ради адміністратор відповідного сайту «впродовж 2-х робочих днів з моменту подачі петиції перевіряє її на відповідність вимогам Положення», яким регулюються електронні петиції до цього органу «та направляє петицію

на розгляд голові Полтавської обласної ради, який впродовж 3-х робочих днів приймає одне з рішень: оприлюднити петицію або відмовити в її оприлюдненні, якщо питання не належить до компетенції обласної ради або суперечить окремим пунктам вимогам Положення», яким регулюються електронні петиції до Полтавської обласної ради [10]. Натомість у Харкові петиції до міської ради створюються на офіційному сайті Харківської міської ради, міського голови, виконавчого комітету. Зазначається, що «Департамент у справах інформації та зв'язків з громадськістю Харківської міської ради здійснює щоденний моніторинг розміщення електронних петицій на Офіційному сайті. А у разі виникнення сумнівів стосовно відповідності тексту електронної петиції вимогам ст. 231 Закону України «Про звернення громадян» або щодо наявності (відсутності) повноважень Харківської міської ради та її виконавчих органів у розгляді петиції Департамент у справах інформації та зв'язків з громадськістю Харківської міської ради направляє текст електронної петиції до юридичного департаменту Харківської міської ради для перевірки її на предмет відповідності чинному законодавству» [8]. Також існує, наприклад, модель, де адміністрація сервісу для подання електронних петицій передає таке звернення перед оприлюдненням до відповідної комісії у органі місцевого самоврядування тощо [7].

Також, до прикладу, автори можуть створювати електронні петиції не лише державною мовою, відтак досить часто можна зустріти петиції, наприклад, російською мовою [2].

Крім цього, існують різні умови й щодо термінів збору голосів та їхньої необхідної кількості. Так, наприклад,

у місті Запоріжжя збір 750 голосів на підтримку петиції триває 60 календарних днів [7], у Тернополі збір 300 голосів триває 30 днів [11], а у Вінниці збір 350 голосів триває лише 14 днів [12]. Населення міст станом на 1 січня 2020 року складало 731922, 223462 та 370707 відповідно [13].

Також варто додати, що в Законі України «Про звернення громадян» вказується, що вимоги до кількості підписів громадян на підтримку електронної петиції до органу місцевого самоврядування та строку збору підписів визначаються статутом територіальної громади [1]. Однак на практиці органи місцевого самоврядування досить часто встановлюють такі строки та кількість підписів у інших нормативно-правових актах. Так, наприклад, у Статут територіальної громади міста Вінниці внесли відповідні зміни щодо електронних петицій [12], у Тернополі – прийняли Положення про порядок розгляду електронних петицій, адресованих Тернопільській міській раді та її виконавчим органам як додаток до Статуту [9], а в Запоріжжі прийняли окреме Положення про електронні петиції, без змін до Статуту міста [7].

Важливим аспектом є те, що якщо сервіси для створення електронних петицій до різних територіальних громад надають однакову інформацію щодо статистики електронних петицій (зокрема, це можливість перегляду та підрахунку оприлюднених петицій, петицій на розгляді, петицій з відповідями та петицій, що не набрали необхідну кількість голосів) [2,3], то самі сайти окремих органів місцевого самоврядування чи сайти окремих територіальних громад для подачі петицій іноді є більш детальними. Так, одне з найбільш детальних оформлень статистичних

даних – на сайті для подачі петицій до Київської міської ради. На сайті можна дізнатись кількість активних користувачів, кількість відданих за петиції підписів, кількість підтриманих міською радою електронних петицій та як саме підтриманих, найпопулярніші напрямки петицій тощо [6]. Це можна вважати позитивним прикладом оформлення сайту для подачі петицій.

Загалом, якщо теоретично означені розбіжності, створені органами місцевого самоврядування можуть допомогти оптимізувати функціонування електронної петиції саме для тієї чи іншої територіальної громади, на практиці це спричиняє додаткові перепони для ефективнішого використання вказаного інституту як форми безпосередньої участі територіальної громади у здійсненні місцевого самоврядування.

Так, для подолання негативів практики функціонування інституту електронної петиції:

1. Органам місцевого самоврядування варто прибрати власні додаткові обмеження до електронних петицій, зокрема, щодо тематики петицій. Це підвищить кількість оприлюднених петицій.

2. Створити можливості зручного моніторингу статистики петицій, що оприлюднювалися, збирали підписи, були підтримані місцевою владою, створити можливості переглядати категорії тем петицій, що подавались тощо. Для цього можна використати як приклад сайт Київської міської ради. Це допоможе оптимізувати дії як членів територіальних громад (які можуть створювати електронні петиції з врахуванням відповідної статистики), так і органів місцевого самоврядування (які можуть змінювати регулювання петицій з врахуванням статистики, наприклад, збільшуючи час на збір підписів тощо).

3. Розробити детальну схему взаємозв'язку необхідної кількості голосів на підтримку електронної петиції та терміном їх збору із кількістю жителів. Це допоможе уникнути ситуації, коли населені пункти із схожим населенням встановлюють абсолютно різні умови для набрання електронною петицією необхідних голосів.

4. Чітко визначити порядок перевірки електронної петиції на предмет відповідності вимогам законодавства та інших нормативно-правових актів перед її оприлюдненням. Це допоможе уникнути ситуацій, коли органи місцевого самоврядування схожих територіальних громад встановлюють кардинально різні процедури проходження електронними петиціями

5. З урахуванням попередніх пропозицій створити єдиний сервіс для створення електронних петицій – як до органів державної влади та Президента, так і до органів місцевого самоврядування. Це спростить доступ членів територіальних громад до процесу подання електронних петицій.

6. Здійснювати інформування членів територіальних громад щодо можливостей, які надають електронні петиції та як ними можна ефективно користуватися. Це допоможе підвищити кількість громадсько-активних членів територіальної громади та їхньої залученості у вирішенні питань місцевого значення.

Висновки. Автором було проаналізовано практику окремих міст щодо використання електронної петиції як форми безпосередньої участі територіальної громади у здійсненні місцевого самоврядування.

В результаті в статті було виділено позитивні, негативні боки та особливості функціонування інституту електронної петиції в Україні. Як наслідок, можна зробити висновок, що інститут

електронної петиції в Україні потребує значної модернізації. Відтак, автором запропоновано шість кроків до оптимізації функціонування інституту електронної петиції як форми безпосередньої участі територіальної громади у здійсненні місцевого самоврядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про звернення громадян: Закон України від 02 жовтня 1996 року// Відомості Верховної Ради України – 1996 р.- № 47. – ст. 256

2. EDEM: Єдина система електронних петицій. URL: <https://petition.e-dem.ua>

3. Сервіс для подання електронних петицій: Сайти громад URL: <https://gromada.org.ua>

4. Про затвердження Положення про порядок подання та розгляду електронних петицій: Рішення Київської міської ради №103/2006 від 8 жовтня 2015 року. URL: <https://kmr.gov.ua/uk/content/poryadok-rozglyadu-elektronnyh-petyciy>

5. Е-петиції у системі місцевої демократії: досвід обласних центрів України: аналітичні матеріали Асоціації сприяння самоорганізації населення за авт. Олексія Колесникова. URL: https://samoorg.com.ua/wp-content/uploads/2017/02/Petitsiyi_gotov-1.pdf

6. Електронні петиції до Київської міської ради. URL: <https://petition.kyivcity.gov.ua/>

7. Про затвердження Положення про електронні петиції: рішення Запорізької міської ради №101 від 30 листопада 2016 року. URL: <https://zp.gov.ua/uk/page/elektronni-peticii>

8. Про затвердження Порядку з організації роботи з електронними петиціями у Харківській міській раді: рішення виконавчого комітету Харківської міської ради №44 від 10 лютого 2016 року. URL: <http://kharkiv.rocks/reestr/647102>

9. Інформація про подані петиції до Тернопільської міської ради. URL: [https://](https://ternopilcity.gov.ua/normative-documents/petitsii-do-ternopilskoi-miskoi-radi/)

ternopilcity.gov.ua/normative-documents/petitsii-do-ternopilskoi-miskoi-radi/

10. Про затвердження Положення про електронні петиції до Полтавської обласної ради: рішення Полтавської обласної ради №195 від 11 серпня 2016 року. URL: https://www.oblrada-pl.gov.ua/ses/7/9/3_2.pdf

11. Положення про порядок розгляду електронних петицій, адресованих Тернопільській міській раді та її виконавчим органам: додаток до статуту Тернопільської міської ради URL: <https://ternopilcity.gov.ua/normative-documents/statut-gromadimista-ternopolya/28630.html>

12. Про внесення змін до Статуту територіальної громади міста Вінниці та затвердження Порядку розгляду електронних петицій, адресованих Вінницькій міській раді: рішення Вінницької міської ради № 91 від 29 січня 2016 року URL: <https://bit.ly/3rAVkT2>

13. Чисельність населення по містах України станом на 1 січня 2020 року URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/town/>

REFERENCES:

1. Zakon Ukrainy “Pro zvernennia hromadian” : vid 02 zhovtnia 1996 roku [Law of Ukraine “On citizens’ appeals” from October 2, 1996]. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 47. Art. 256 [in Ukrainian].

2. EDEM: Yedyna systema elektronnykh petytsii [EDEM: Unified system of electronic petitions]. *petition.e-dem.ua*. Retrieved from <https://petition.e-dem.ua> [in Ukrainian].

3. Saity Servisu dlia podannia elektronnykh petytsii [Site of Service for submitting electronic petitions]. *gromada.org.ua*. Retrieved from <https://gromada.org.ua> [in Ukrainian].

4. Rishennia Kyivskoi miskoi rady “Pro zatverdzhennia Polozhennia pro poriadok podannia ta rozghliadu elektronnykh petytsii”: vid 8 zhovtnia 2015 roku, № 103/2006 [Decision of the Kyiv City Council “On approval of the Regulations on the procedure for submit-

sion and consideration of electronic petitions” from October 8, 2015, №103/2006]. *kmr.gov.ua*. Retrieved from <https://kmr.gov.ua/uk/content/poryadok-rozglyadu-elektronnyh-petyciy> [in Ukrainian].

5. Kolesnykov, O. (n.d.). E-petytsii u systemi mistsevoi demokratii: dosvid oblasnykh tsentriv Ukrainy: analitychni materialy Asotsiatsii spryiania samoorhanizatsii naseleattia [E-petitions in the system of local democracy: the experience of regional centers of Ukraine: analytical materials of the Association for the Promotion of Self-Organization of the Population]. *samoorg.com.ua*. Retrieved from https://samoorg.com.ua/wp-content/uploads/2017/02/Petitsiyi_gotov-1.pdf [in Ukrainian].

6. Sait Elektronnykh petytsii do Kyivskoi miskoi rady [Electronic petitions to the Kyiv City Council]. *petition.kyivcity.gov.ua*. Retrieved from <https://petition.kyivcity.gov.ua/> [in Ukrainian].

7. Rishennia Zaporizkoi miskoi rady “Pro zatverdzhennia Polozhennia pro elektronni petytsii” : vid 30 lystopada 2016 roku, № 101 [Decision of the Zaporizhia City Council “On approval of the Regulations on electronic petitions” from November 30, 2016, №101]. *zp.gov.ua*. Retrieved from <https://zp.gov.ua/uk/page/elektronni-peticii> [in Ukrainian].

8. Rishennia vykonavchoho komitetu Kharkivskoi miskoi rady “Pro zatverdzhennia Poriadku z orhanizatsii roboty z elektronnyimi petytsiiamy u Kharkivskii miskii radi” : vid 10 liutoho 2016 roku, № 44 [Decision of the Executive Committee of the Kharkiv City Council “On approval of the Procedure for organizing work with electronic petitions in the Kharkiv City Council” from February 10, 2016, №44]. *kharkiv.rocks*. Retrieved from <http://kharkiv.rocks/reestr/647102> [in Ukrainian].

9. Informatsiia pro podani petytsii do Ternopilskoi miskoi rady [Information on petitions submitted to the Ternopil City Council]. *ternopilcity.gov.ua*. Retrieved from [\[nopolcity.gov.ua/normative-documents/petytsii-do-ternopilskoi-miskoi-radi/\]\(https://ternopilcity.gov.ua/normative-documents/petytsii-do-ternopilskoi-miskoi-radi/\) \[in Ukrainian\].](https://ter-</p></div><div data-bbox=)

10. Rishennia Poltavskoi oblasnoi rady “Pro zatverdzhennia Polozhennia pro elektronni petytsii do Poltavskoi oblasnoi rady” : vid 11 serpnia 2016 roku, № 195 [Decision of the Poltava Regional Council “On approval of the Regulations on electronic petitions to the Poltava Regional Council” from August 11, 2016, № 195]. *www.oblrada-pl.gov.ua*. Retrieved from https://www.oblrada-pl.gov.ua/ses/7/9/3_2.pdf [in Ukrainian].

11. Polozhennia pro poriadok rozghliadu elektronnykh petytsii, adresovanykh Ternopilskii miskii radi ta yii vykonavchym orhanam: dodatok do statutu Ternopilskoi miskoi rady [Regulations on the procedure for consideration of electronic petitions addressed to the Ternopil City Council and its executive bodies: Annex to the Statute of the Ternopil City Council]. (2019). *ternopilcity.gov.ua*. Retrieved from <https://ternopilcity.gov.ua/normative-documents/statut-gromadi-mista-ternopolya/28630.html> [in Ukrainian].

12. Rishennia Vinnytskoi miskoi rady “Pro vnesennia zmin do Statutu terytorialnoi hromady mista Vinnytsi ta zatverdzhennia Poriadku rozghliadu elektronnykh petytsii, adresovanykh Vinnytskii miskii radi” : vid 29 sichnia 2016 roku, № 91 [Vinnytsia City Council “On amendments to the Statute of the territorial community of the city of Vinnytsia and approval of the Procedure for consideration of electronic petitions addressed to the: decision of the Vinnytsia City Council” from January 29, 2016, № 91]. *www.vmr.gov.ua*. Retrieved from <https://bit.ly/3rAVkT2> [in Ukrainian].

13. Chyselnist naseleattia pro mistakh Ukrainy stanom na 1 sichnia 2020 roku [Population by cities of Ukraine as of January 1, 2020]. *index.minfin.com.ua*. Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/town/> [in Ukrainian].